GÜZELLİK
(hüsn)

Güzellik ve güzel anlamındaki 'hüsn' kökünden türeyen kelimeler Kur'an'da isim ve fiil olarak iki yüze yakın yerde geçer. Bunların büyük çoğunluğu isim halinde kullanımdır. Bu da gösterir ki, güzellik insan hayatında bir eylem olmaktan çok, soyut bir duygu olarak belirir.

Kur'an'da hüsn kökünden kullanılan kelimeler şunlardır: Hüsn (güzellik, güzel), hasen-hasene (güzel iş ve düşünce), hüsna (daha güzel, güzele verilen karşılık), ahsen (en güzel) ihsan (güzel düşünüp güzel davranmak), muhsin (güzel düşünüp güzel davranan) ve bu kökten çeşitli zamanlarda fiiller.

Hüsn kavramını, *Din ve Fıtrat'* adlı eserimizin 'Fıtratın Ahenk ve Güzellik Olarak Belirişi' adlı bölümünde incelediğimiz için burada çok önemli bazı Kur'ansal bakış açılarına dikkat çekmekle yetineceğiz.

Hüsn, Râgıb'ın güzel ifadesiyle, değerli, seçkin ve rağbet gören her tür şeye denmektedir. Hüsn, akıl yönünden olabileceği gibi, duygu yönünden de olabilir. Hüsn kökünden türeyen hasene, insanın ulaştığı her türlü sevindirici nimettir. İhsan ise başkasına nimet sunmak, iş ve fiillerinde güzel davranmak veya mecbur olduğundan fazlasını verip, hakkı olandan azını almaktır. Bu son şekliyle ihsan, adaletin üstüne çıkan bir yüceliktir. (Râgıb, hüsn mad.)

Her şeyden önce, Allah'ın faaliyeti bir güzellik faaliyetidir. Allah'ın isim-sıfatlarından biri de Muhsin'dir ve anlamı, güzel yapıp-eden, güzel yaratandır. Ayrıca, Esmâül Hüsna'nın Bedî', Mübdi', Cemil, Nur vs. gibi isimlerinin tümünde güzellikle ilgili bir yan vardır. O halde, Allah açısından bakıldığında, oluşun te-

mel niteliklerinden biri de güzelliktir. Ve oluşta, mutlak anlamda çirkin ve kötü yoktur. Karmaşa, kötülük ve çirkinlik, insan devreye girdiğinde başlıyor.

Allah Muhsin olduğu için her yarattığını güzel yaratmıştır. O, insanı da güzel yaratmış, hatta en güzel biçimde yaratmıştır. (32/7; 40/64; 59/24; 64/3; 95/4)

insanın yaradılışındaki güzelliğe dikkat çeken ayetler kıvam ve suret kavramlarının altını çizmektedir. Demek olur ki, insandaki 'yaradılıştan güzellik' öncelikle bir şekil güzelliğidir. İnsanın iç dünyasından kaynaklanan güzellik de Tanrı kaynaklıdır. Bu tür güzelliğin esas sahibi Tanrı'dır; insan burada sadece bir vasıta varlıktır. Bir kamışın çıkardığı güzel seslerin sahibi o kamış değil, ona üfleyen benliktir. Elbetteki, üfleyen benliğin ürettiği güzelliğe âlet olmak da bir güzelliktir ama bu, güzeli üretenin kamış olduğu anlamına gelmez. İnsanın ürettiği tüm güzelliklerin sahibi ve yapıp-edicisi Tanrı olup bu üretimde, insanın beyni, gönlü, eli, dili vs. kullanılmaktadır.

Allah'tan daima güzellik zuhur eder. Kötü ve çirkin (seyyie), insan nefsinin ürünüdür. (4/79) Allah, yaratıcıların en güzelidir. (23/14; 37/125) Varettiklerine en güzel boyayı vuran da O'dur. (2/138) Allah, aynı zamanda hüküm verme bakımından da en güzel olandır. (5/50) **Rızkın** en güzeli de Allah'tan gelir. Bunun anlamı, güzel rızkın, doğal niteliği bozulmamış rızık olduğudur. Doğal niteliği bozulmuş, yani insanın müdahalesine uğramış besinler 'doğal güzellik' diyebileceğimiz özgünlük ve temizlikten, az veya çok uzaklaşmışlardır.

En güzeli yaratıp en güzel boyayı vuran Allah, sözün de en güzelini iç içe mânâ kıvrımları arz eden nüktelerle dolu bir kitap halinde indirir. Yani O'nun yaratma faaliyeti gibi, kelam faaliyeti de bir güzellik sergiler. (39/23) Bu yüzden, insana, indirilen sözün en güzeline uyması emredilir. İnsana inen sözlerin en güzeli Allah'ın sözüdür. (39/55) Ve bu yüzden, Kur'an müminlerinin bir niteliği de sözü dinleyip onun en güzeline uymaktır. (39/18)

Allah'tan gelen söz, sözlerin en güzeli olduğu gibi, Allah'a çağıran söz de en güzel söz olmalıdır. Ve en güzel sözlü kişi, Allah'a teslim olarak barışçıl hareket sergileyip insanlığı Allah'a yani iyilik ve güzelliğin kaynağına çağıran kişidir. (41/33)

En güzel din de, güzellikler sergileyerek Allah'a teslim olanların dinidir. (4/125)

Allah fiil, söz ve hükmüyle en güzelin kaynağı olduğundan, en güzel adlar (Esmâül Hüsna) da O'nundur. (7/180; 20/8; 59/24) Güzelin kaynağı ve tüm güzelliklerin sergileyicisi olan Allah, insandan da güzellik sergilemesini istemektedir. (16/90)

"Allah'ın sana ihsanla davrandığı gibi sen de ihsanla davran." (28/77)

Önlü Cibril (Cebrail) hadisinde ihsan, Allah ile her an beraber olma şuuru diye tanıtıldığına göre, ihsan üzere olmanın esasını, güzelin kaynağı olan Allah ile beraberlik bilinci oluşturur. Şöyle de denebilir:

Güzellik sergileyen benlik, her an Allah ile beraberdir.

Güzelliğin egemen olduğu benliklere hayatın kolaylaştırılacağı şeklindeki beyan da Kur'an'ındır. Leyi süresindeki ifadeler, güzeli, güzelliği, kısacası estetiği hayatına sokanların daha mutlu ve daha kolay bir hayat yaşacaklarını, aksini yapanların ise mal ve imkânlarına rağmen, zorluktan zorluğa sürüleceklerini bildirmektedir. Bu ayetlerde kullanılan tabirler 'güzelliğin tasdiki' ve 'güzelliğin yalanlanması' tabirleridir. Şöyle deniyor;

"Kim sahip olduğundan verir ve sakınırsa ve güzeli doğrularsa, biz ona, en kolay olanı kolaylayacağız. Ama kim cimriliğe sapar ve kendisini tüm ihtiyaçların üstünde görür, güzelliği de yalanlarsa, biz onu, en zor olana sevk edeceğiz. Aşağı yuvarlandığında malı onu kurtarmayacaktır." (Leyi, 5-11)

insandan ihsan üzere olması istenmiştir; çünkü onun Yaratıcısı da ihsan üzeredir. Ve "ihsanın karşılığı ihsandan başka bir şey olmamalıdır." (Rahman, 60) Ne var ki, Allah ile kul bu noktada farklı bir tavır içindedirler: Allah, ihsana karşı da, küfrana (nankörlüğe) karşı da ihsan sergilerken, insan, değil sadece küfrana, ihsana karşı da küfran sergileyebiliyor. Allah'ın ahlakıyla ahlaklanan kişidir ki, varlık ve oluşa Allah'ın baktığı gibi bakar ve küfrana karşı da ihsan sergiler. Türk tasavvuf tarihinin devrim yaratmış sûfî düşünürü Kuşadalı İbrahim Halveti (ölm. 1845), bu küfran-şükran nüktesini şu veciz deyişle ifadeye koymuştur:

"İyiliğe iyilik, her kişi kân,
Kötülüğü iyilik er kişi kân,
İyiliğe kötülük şer kişi kân." (Kuşadalı ve düşünceleri için bizim *'Kuşadalı İbrahim Halveti'* adlı eserimize bakılabilir).

İhsan üzere olanlara Kur'an Muhsin diyor. Böylece, Allah'ın isim-sıfatlarından biri, kâmil insanın sıfatı olarak da kullanılıyor. Allah Muhsin'dir ve kulunun da muhsin olmasını istemektedir. Muhsin, güzellikler sergileyen ve güzel işleri, layık oldukları şekilde güzel yapan demektir. Bunun zorunlu sonuçları şu şekilde ifadeye konmuştur:

1. Allah, muhsinlerle beraberdir. (16/128; 29/69)

2. Allah, muhsinleri sever.

3. Muhsinler, kopmaz-pörsümez bir ipe bağlanmış kişilerdir. (31/22)

4. Tanrısal muştular muhsinlere yöneliktir. (6/154; 22/37)

5. Tannsal muştulann en güzeli olan Kur'an da muhsinlere ışık ve rahmet ileten bir kitaptır. (31/3; 46/12)

6. Allah'ın rahmeti sürekli muhsinlerin yakınında olur. (7/56)

7. Güzeli tasdik, güzelliği hayata sokmak insanın önünde zorlukları eritir ve hayatı daha mutlu ve daha kolay hale getirir. Bunun tersini yapıp güzele sırt dönenler mutsuzluk, zorluk ve yokuşla yüz yüze getirilirler. (92/6-9)

8. İnsanın sergilediği tüm güzelliklerin güzel sonuçlan ona mutlaka ulaşır. Aynı şekilde tüm çirkinlik ve kötülükler de onları üreten insanın karşısına dikilir. (17/7; 18/30)

9. Güzeli ve güzelliği hayatına egemen kılanları yenik-ezik duruma düşürmeye kimse yol bulamaz. (9/91)

Güzellik kavramının en ilginç noktalarından biri de şudur: Yaratıcı, güzellik sergileyenlere karşılık verirken aynıyla karşılık esasına dayanmıyor. Aynıyla karşılık, adaletin bir sonucudur; oysaki ihsan, adaletin üstünde ve ötesindedir: İhsan üzere olanlann ödülleri bire on veya daha fazla olacaktır:

"İhsan üzere olanlara daha fazla ihsan ve bunun da ötesi vardır." (Yunus, 26)

"Bir güzellik ortaya getirene, o getirdiğinin on katı vardır." (En'am, 160)

"Kim bir güzellik ortaya koyarsa, ona, ortaya koyduğundan daha üstünü verilir." (27/89; 28/84. Ayrıca bk. 4/40; 42/23)

Yaratıcı Kudret, adaletin, aynıyla mukabele ilkesini, bir de rahmetini dağıtırken bozmaktadır. Rahmetini, hak edene vermeyi ilkeleştirmek yerine şöyle diyor:

"Rahmetimizi dilediğimize isabet ettiririz." (Yusuf, 56)

Muhsinlere haklarından fazlasını verme ve rahmeti hak etmeyenlere de ulaştırma, Allah'ın sonsuz cömertliğinin en güzel örnekleridir.

Güzele güzelle karşılık hem dünyada hem de ahirette ayrı ayrı yer alır. (3/148; 16/30; 39/10) Kur'an böylece güzellik sergileyenlerin beklentilerini bir ütopyaya bağlamamıştır. Bununla birlikte güzele verilecek karşılığın en yücesi, Allah katındadır. (3/14, 195; 13/29; 38/25, 40, 49) Allah adamı bunu bilir, ancak hayat ve insan gerçeğinin gereklerini de unutmaz. Ölüm sonrasıyla kayıtlanmış bir ödül ve güzelliğin insanın tekâmülüne katkısı çok az olacaktır. Bu yüzden Kur'an, kendi bağlılarına şu duayı ettirir:

"Rabbimiz! Bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver." (Bakara, 201)

Kur'an'ın tiksindiği şey, bu âlemde güzellik ve mutluluk istenmesi değil; mutluluk ve güzelliğin sadece üç boyutlu âlem şartlarıyla sınırlandırılmasıdır. Kur'an buna, 'ahirette nasipsizlik' der ve bağlılarını bu nasipsizliğe sapmamak konusunda uyarır. (2/200; 28/77)

Çirkinin ardından güzel sergileme, çirkinin sonuçlarını silip süpürür ki bu da Allah'ın af ve bağışının bir uzantısıdır. Bu yüzden Kur'an, insanı sürekli olarak çirkini güzelle değiştirmeye çağırır. (13/22; 28/54; 11/114; 25/70; 27/11) Çirkine güzelle

karşılık verme yeteneği, en azılı düşmanı en samimi dost haline getirebilir. (41/34)

Nihayet, hasen (güzel) sıfatı şu kavramlara yüklenmektedir:

Güzel ödünç: Bu, Allah'a verilir ve karşılığı, verilenin kat kat fazlasını almak ve bağışlanmaktır. (2/245; 5/12; 64/17; 73/20) Güzel rızık: Bu deyim hurma ve üzüm için kullanılmaktadır. (16/67) Güzel ibtila: Enfal 17. ayette geçen bu deyim müminlerin maruz kaldıkları ıstırap ve imtihanlar için kullanılıyor. Esasen, Kur'an, bütün hayatı güzellik ve çirkinlik yoluyla bir seçim yapmanın aracı olarak gösterir. (7/168; 11/7) Güzel örnek: Kur'an, bununla Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'i kast eder. Onlar, Allah'ı ve sonsuzluğu isteyenler için en seçkin örneklerdir. (33/21; 60/4)

Tevhit dininin iki büyük peygamberi, model olarak gösterilirken seçilen sıfat ilginçtir: Hasene yani güzel... Mükemmel, üstün, erişilmez, yararlı vs. değil de güzel... Demek olur ki tanrısal vahiy; yol göstericiliği, mutluluğu, barış ve esenliği, omurgasını güzelin oluşturduğu bir yapı içinde verecek önderler istiyor.

Güzel ve güzellik, vahyin tüm değerlerinde olmazsa olmaz niteliktir. Bir başına ne hayır ne iyi ne de yararlı, beklenen sonuca götürür. Tüm bunların güzellikle nitelenmiş, birleşmiş, kaynaşmış olması gerekir. Hz. Peygamber'in, üzerinde olduğumuz bu noktayı çok güzel örneklendiren bir davranışına dikkat çekmek istiyoruz:

Mâriye adlı eşinden doğan küçük oğlu İbrahim ölmüştü. Cenaze defnediliyordu. Mezar kazıcı, işini bitirmek üzereydi. Hz. Peygamber kazılan mezarı görmek istemişti. Mezara baktı ve kazıcıyı yanına çağırdı. Dedi ki ona: "Mezarın hemen bitişiğinde bir yarık var, onu kapat." Mezarcı şöyle konuştu: "Ondan mezara ve mevtaya bir zarar gelmez!"

İşte bu söz üzerine, Hz. Peygamber, güzelin, estetiğin insan hayatındaki yerini ve dayanağını gösteren şu ölümsüz sözü söyledi:

"O yarık mezara ve mevtaya ne zarar verir ne de yarar sağlar; bu doğrudur ama yaşayan insanların gözünü rahatsız eder." (Tevfik el-Hakîm; *Muhammedi Aleyhisselam,* 98-100)

İlke, muhteşem ve tartışılmaz bir biçimde konmuştur:

insanın gözünü rahatsız etmemek gibi bir zorunluluk da vardır. Ve insan gözünün güzel görmek gibi bir hakkı vardır. Hayat, fayda ve zararın cenderesinde mahpus ve mahkûm edilemez. Bu cenderenin üstünde ve ötesinde bir büyük değer vardır ki, insan ondan ayrı yaşayamaz. Bu değer, tüm tecelli alanlarıyla bir bütün olarak, güzelliktir.

Hüsn konusunun en ilginç bağlantılarından birini Kur'an smâat (sanayi) ile kurmuştur. Kehf suresi 104. ayet sınâat (teknoloji) yoluyla üretilen güzelliğin gerçek bir güzellik olmadığını, sadece bunu üretenlere bir güzellik sanısı verdiğini belirtiyor. Ayeti iyi değerlendirmek için kendinden önceki ayetle bağlantısını dikkate almak gerekiyor. Şöyle deniyor:

"Amelleri bakımından hüsrana en çok batanları size haber vereyim mi? O kimselerdir ki, dünya hayatındaki çabalan boşa gitmiştir de onlar sanayileşmeyi/işi hâlâ güzel yaptıklarını sanırlar."

Demek oluyor ki, teknolojiden beklenen bir güzellik, güzellik adına bir aldanıştan ibarettir. Esasen, Kur'an, insanın süslenip püslenen bazı çirkinlikleri güzellik gibi görebilen bir yapıya sahip olduğuna dikkat çeker. Ve bu, insanın sapma noktalanndan biridir. (35/8; ayrıca bk. 3/120; 9/50)

Hüsn bahsini kapatmadan iki noktaya daha değinmek istiyoruz.

1. Kur'an ebeveyne saygı ve hizmetin bir ihsan yani güzellik sergileme şeklinde olmasını istiyor, (bk. burada Ebeveyn mad.)

2. Allah'a çağn güzellik üzere, hatta en güzeli sergileyerek olmalıdır.

Bu çağrı sırasında gerekirse mücadele de verilebilir. Ancak bu mücadelenin de güzelin en seçkini ile yapılması gerekmektedir. (2/83; 16/125; 28/46)